سەربەخۆییەکی بێ دەوڵەت ... د. شەونم یەحیا

لە ڕوانگەی " توماس هۆبز" ەوە دەوڵەت دروستکراوی دەستی تاکە لە ئەنجامی گرێبەستی کۆمەڵایەتی ، دەتواندرێت دەوڵەتێکی عەقڵانی بونیادبدرێت ، عەقڵانیبوون بەرهەمی لۆژیکە ، عەقڵ پێوەری ڕاستی یە و تاکە سەرچاوەی مەعریفەیە لە جیاتی هەست ، هۆبز هەوڵی دۆزینەوەی پرنسیپەکانی عەقڵانی دەدا کە سیاسەتێکی مەدەنیانەی لەسەر بونیاد بنێ ، وەکو چۆن لای کانت تیۆری ڕەوشتی سیاسی لەسەر بنەمای تێگەیشتن بۆ سروشتی مرۆڤ دامەزراوە.
بەڕای هۆبز "مرۆڤەکان لە دۆخی بێ دەوڵەتی دا چارەنوسیان وونە ، واتا تەنیا لەناو دەوڵەتدا مرۆڤەکان چارەنوسیان گەشە دەکات " چونکە لای ئەو بەرلە دروستبوونی دەوڵەت ، کۆمەڵگەی مەدەنی لە دۆخی سروشت دایە. بەپێ ئەو تیۆرە بێت هەرێمی کوردستان ئێستا لە دۆخی سروشتدا ، چونکە نە دەوڵەتە و نە لە چوارچێوەی دەوڵەتێکی هەقیقی دایە ، ئەمرۆ دەوڵەتی زۆرینەی شیعە لە عێراق مانای دەوڵەتی هەقیقی و دەوڵەتی هاوڵاتیان ناگەیەنێت.

هەروەها لە تێزەکەی هیگل دا " دەوڵەت بەرزترین قۆناغی گەشەسەندی کۆمەڵە لەم دۆخەدا مرۆڤەکان پێوەرە ڕەوشتیەکان بەرامبەر بە یەکتر پەیرەو دەکەن ، چونکە هەر تاکێك بە تاکێکی دیکەوە بەستراوەتەوە، دەوڵەت بۆ پاریزگاریکردن لە موڵکداری تایبەت دروست دەکرێت، " بەلای هێگل لە دۆخی دەوڵەتبووندا تاك بە ئازادی دەگات " پێم وایە مەرج نیە تاك لە هەموو فۆرمی دەوڵەتبووندا بە ئازادی بگات ، یەکەم شت ئازادی بریتیە لە گۆران کە بەسەر ژیانی تاك بەشێوەیەکی تایبەت و کۆمەڵ بەشێوەیەکی گشتی دا دێت ،چونکە لە دەوڵەتی ناعەقڵانی و دکتاتۆری و دەسەڵاتی تاکڕەیدا هاوڵاتیان ئازاد نین ، دەکەونە ژێر کۆنترۆلی یاساکانی ئەو دەڵەتە و سانسۆر بەسەر تەواوی دامەزراوەکان و ژیانی هاوڵاتیاندایە ،هەوەها دەڵی "تاك دەبێت پەیڕەوی تەواو لە دەوڵەت بکات، " لێرەشدا دووبارە مرۆڤ ئازادی خۆی لەدەست دەدات بەتایبەتی ئەگەر یاساکان لەگەل پێداویستیەکانی ئەو نەبێت ، چونکە ئەوەی دەوڵەت و هاوڵاتی بەیەکەوە دەبەستێتەوە یاساکانە لە چوارچێوەی ئەو دەوڵەتەدا .

ئازادی تاك جیاوازە لە سەربەخۆی و سەربەخۆیش لە دەوڵەت ، ئەگەر جی لە هەندێ حاڵەتدا پەیوەندیەکی دیالیکتیکی بەیەکەوە گرێیان

دەدات. ئازادی بریتیە لە گۆران بەسەر ژیانی هاوڵاتیان بەرەو دۆخێکی باشتر ، سەربەخۆی کاتی دەرچوونی کۆمەڵە لە دۆخێکی دیاریکراودا ، سەربەخۆی حاڵەتی بە کۆمەڵە ج لە چوارچێوەی هەرێمێك یان دەوڵەتێکی دگیرکراوە بێت ، زۆر بە دەگمەن هەندێ لە وڵاتان دوای سەربەخۆییان بەرەو دیموکراسی و ئازادی و ڕێزگرتن لە بۆچوون و مافی هاوڵاتیان چوونە، وەکو فردریك فون هایك زانای نەمسایی دەڵێ" رۆژی سەربەخۆی مەرج نیە لای هەموو میللەتێك رۆژی خۆشی و بەختەوەری و شانازیکردن پێ یەوە بێت"
ئەمەش بۆمان روون دەبێتەوە کە سەربەخۆی شتێکەو دەوڵەتی شتێکی دیکەیە، وەکو بادیێ دەڵێ" سەربەخۆی مانای دەوڵەت ناگەیەنێت " کەواتە دەوڵەت دوای سەربەخۆی دێت، دەوڵەت قۆناغی دوای سەربەخۆییە کە ئەمەش یان دەوڵەتیکی هەقیقی یان درۆینەی لێ دروست دەبێت. دەوڵەتی سەربەخۆش بەمانای دەوڵەتی هەقیقی یان عقڵانی نابێت.
وڵاتانی کەنداو بۆ نموونە دەوڵەتی سەربەخۆیان هەیە ، بەڵام ئەکتەری کۆمەڵایەتی وابەستەیە بە کۆمەڵێ عورف و عادات و ئاین کە زحمەتە بتوانێ بە ئاسانی لێ دەرباز بێ. ئەو هەست دەکات ئازاد نیە لە ژیانی روو بەرووی کۆمەلێك بەربەستی (سیاسی یان کۆمەڵایەتی یان ئابووری) دەبێتەوە ئازادی تاك شتێکی زۆر تایبەتە ، ئەمەش لە کۆمەڵگەیەکەوە بۆ یەکێکی دیکە دەگۆردرێت بۆنموونە لەوڵاتە سەرمایەدارەکان بەشێوەیەکی جیاواز تر ئابووری هەیمەنە کردۆتە سەر ئازادی هاوڵاتیان.

لە دۆخی ئیستای هەرێمی کوردستان گرنگە ئەو تێرمانە زیاتر روونبکرێتەوە لەوەی ئێمە سەربەخۆیمان دەوێت ؟ یان دەوڵەت؟ ئەگەر سەربەخۆیی بێت ئەوا تارادەیەکی زۆریش هەرێمی کوردستان لە رووی دیفاکتۆوە 26 ساڵە سەربەخۆیە و ئیدارەی جیاوازی هەبوو، ئەم دابەشبوونە زۆر بەئاشکرا دیارە هەر نەتەوەیەك لەسەر بنەمای نادادپەروەری و چەوساندنەوە لە دەوڵەتی دگیرکار جیابێتەوە ئەوا جیابوونەوەیەکی شەرعییە ، پێم وایە هەرێمی کوردستانیش لە 1991 وە لە عیرَاق جیابۆتەوە و ئەم جیابوونەوەیش جیابوونەوەیەکی شەرعی یە بەڵام ئەم شەرعییەتەش پێویستی بە دەوڵەتە ئەگەر هەست بەو سەربەخۆیەش نەکەین ئەوا هۆکارەکەی بۆ پارچەبوونی هەرێمی کوردستان لەلایەك و کەمی ئەزموونی دەسەڵاتدارانی هەرێمی کوردستان لەلایەکی دیکەوە کە لە ماوەی ئەم 26 ساڵە نەیانتوانیوە بنەمایەکی ئابووری بەهێز و کەلتوریکی دیموکراسی جوان لەرووی سیاسیەوە پێشکەش بکەن جگە لەوە چوارچێوەی ئەم هەرێمە بە یەکگرتووی بپارێزن و سیاسەتیکی دیاریان هەبێت چونکە هەرێمێکی یەکگرتوو نەبووە لە ماوەی ئەم 26

ساڵە نەتوانراوە سیاسەتێکی دیاریکراویش هەبێت، ئەگەر هەرێمێکی یەکگرتوو بوایە ئیستا سیاسەتێکی روونیشیان دەبوو ئەمەش دەبوو بە بنەمایەکی گرنگ بۆ دروستبوونی دەوڵەت ، هەروەها لە رووی کۆمەڵایەتی تاك لە کۆت و بەندی ترادیسیۆن ئازاد بکات. ئیستا قۆناغی دەوڵەتە ئەگەر بەراستی نیازی بونیادنانی دەوڵەتمان هەبێت ئەم هێزەش پەیوەستە بە ئیرادەی ناوخۆییە .

هەرێمی کوردستان لە دۆخی بێ دەوڵەتیدا یان دەرچوون لە چوارچێوەی دەوڵەت تاك کەوتۆتە دۆخی سەرگەردانی و بواری بەشداریکردنی لە ژیانێکی فراوانتر کەمتر بۆتەوە ، پێم وایە هەڵەیەکی زۆر گەورە بوو لە دوای ڕاپەرینی 1991 هەرێمی کوردستان دەست نیشانکرا ، دەبوو یەکسەر کورد خۆی یەکلا کردبایەوە ، و دەوڵەتی کوردستانی دابمەزراندایە و خاوەن دەستوری خۆی بوایە ، بۆ ئەوەی هاونیشتمانانی دووچاری سەرگردانی نەبن .

بەلای هیگل تاك لە دەرەوەی کۆمەڵگا و دەوڵەت هیچ نرخێکی نیە ” کەواتە بوونی تاك پەیوەستە بوونی دەوڵەتەکەیەوە.

ئەو کاتەی کە هاتمە دەرەوە زیاتر بۆم روونبووە کە دەوڵەتی بە هێز و عقڵانی ، چەندە کاریگەری پۆزەتیقی لەسەر ئەکتەرە کۆمەڵایەتیەکانی دروست دەکات ، بە پێچەوانەوە دەوڵەتی لاواز و گەندەڵ و دواکەوتوو کاریگەری نیگەتیق لەسەر ئەکتەرەکانی هەیە.

ئەمرۆ ئەمریکی یەك خۆی زۆر لە بەریتانیەك بە بەهێز تر دادەنێت و بەریتانیەك لەبەرامبەر ئەلمانێك و ئەلمانێك لە بەرامبەر فەرنسیەك و تا دەگاتە بۆ نموونە عەرەبێك ، ولاتانی عەرەبی لەبەرامبەر رۆژئاواییەکاندا ، خۆ ئەوان خاوەنی دەوڵەتی خۆیانن بەڵام بۆ چی هەستەی پلە دوویی لەلای ئەوان هەیە ؟ چونکە ئەکتەری کۆمەڵایەتی ئەوان هیشتا لە ژێر هەیمەنەی داب و نەریت و ئاینن ، خێڵ و مەزهەبی کۆنترۆڵی تواناکانی ئەوانی کردووە، هاوڵاتیەکی ئازاد نین هەرچەندە دەوڵەتێکی سەربەخۆشیان هەیە. تاکی ئازاد دەوڵەتی سەربەخۆ و بەهێزت بۆ بونیاد دەنێ ، چونکە کوڵە و رۆبۆت ناتوانێت دەوڵەتێکی بەهێز و حەقیقیت بۆ بونیاد بنێت.

بۆ نموونە بۆچی ئەمرۆ هاوڵاتیانی عیراق و سوریا کۆچ دەکەن؟ ئەوان بەروە دەوڵەت کۆچ دەکەن ، هەرچەندە ئەم دەوڵەتە بێگانە یان عەلمانی یش بێت ئەوان قبوڵیانە ئەگەر چی ئەوان موسلمانن. تەنانەت ژیانی خۆیانیش دەخەنە مەترسیەوە بۆ گەیشتن بە دەوڵەت، لێرەدا ئەو پرسیارەمان لا دروست دەبێت دەوڵەت هەقیقی پێش دەوڵەتی ئاین یان نەتەوەیە ؟

ئەمڕۆ ئەوان پەنا بۆ ئەو دەوڵەتە دەبن کە هاوڵاتیبوون تێدا سەروەرە ، چونکە ئەگەر دەوڵەتی هەقیقی نەبوو ئەوا نە سەربەخۆی نەتەوە نە ئاین دەبێت، ئەمەبەو مانایەیە کەهاوڵاتیان لەناو دەوڵەتدا ناوکەونە دەرەوەی مێژوو، دەوڵەتبوون واتا بەشداری هاوڵاتیان لە ژیانێکی فراوانتر ، بەڵام نە هەموو جۆرە دەوڵەتێك بەڵکو دەوڵەتی هەقیقی.

د. شەونم یەحیا
دکتۆرا لە فەلسەفەی کۆمەڵناسی – زانکۆی سۆربۆن پاریسی یەك

نهێنی ئەم ریفراندۆمە چیە؟ … ئاسۆ کەمال

پارتی پڕۆژەی ریفراندۆمی دوای ساڵێک*١١ کردەتە ئەمری واقیع پاش ڕاکێشانی یەکێتی. سەیر لەوەدایە ئەوانەی ئەم ڕیفراندۆمە ئەنجام دەدەن دەڵێن کە پابەندنابن بە ئەنجامەکەیەوە،واتە دوای ڕیفراندۆم سەربەخۆیی ڕاناگەیەنن.کەواتە نهێنی پشتی پەردەی بەرپاکردنی ئەم ڕیفراندۆمە چیە ئەگەر بۆ ڕاگەیاندنی سەربەخۆیی نییە؟
سەرەتا جێگای سەرسوڕمانە کاتێک باسی ڕیفراندۆم لە ناو گۆڕەپانی سیاسی کوردستاندا گەرمە بەڵام لە ئاستی عێراق و لە لای دەوڵەتی ئەمریکا و بەریتانیا ولە ئاستی نێودەوڵەتی و لای نەتەوە یەکگرتووەکان و تەنانەت لە سەردانەکانی بارزانی بۆ لای سەرکردەی وڵاتانی دەرەوە هیچ باسێکی لێوە ناکرێ. بە پێچەوانەوە مەسەلەیەکی چارەنوسازی وا لەهەر شوێنێکی هاوشیوەی کوردستاندا کراوە، بۆنمونە تەیموری ڕۆژهەڵات،باسوری سودان و تەنانەت سکۆتلاند ئەم باسە جیهانی بەخۆیەوە سەرقاڵکردوە.
ئاشکرایە جیاوازی ئەم ڕیفراندۆمەی کوردستان لەوانەی جیهان ، ئەوەیە کە لایەنی داواکاری ڕیفراندۆم لە کوردستان داوای جیابونەوە ناکات تا پیویست بکات سەرنجی جیهانی بۆ ڕاکێشێت؟
سیاسەتی ڕیفراندۆمی پارتی شاراوە و نادیارە. ڕیفراندۆم بۆ سەربەخۆیی کوردستان دەکرێ بەڵام سەربەخۆیی ئامانج و ئەنجامی ڕیفراندۆمەکە نییە، ئەی کەواتە ئەم ڕیفراندۆمە بۆچیە و لە پێناو

چیدایە؟
دیارە مەبەستی پارتی و یەکێتی لە رفراندۆمەکی نافەرمانە وناڕەسمی نیە و ئەگەر رفراندۆم هەر بۆ دەرخستنی ڕای خەڵکی کوردستان بۆ لەسەر سەربەخۆیی ئەوا لە ئەم کارە لە ساڵی ٢٠٠٥کراوەولەسەدا٩٨،٥ خەڵکی کوردستان دەنگی بەسەربەخۆیی داوەو دیسانەوە پیویست بەدوبارەکردنەوەی رفراندۆمێک نیە کە بڕیاری رفراندۆمەکە جێبەجێ نەکرێ.
بەڵام ئەگەر رفراندۆمەکی ڕەسمی دەکرێ ئەوا پێویستە ئەم حزبانەی کە پێشنیاری رفراندۆمیان کردوە پێویستە بەرنامەی رفراندۆمەکە وچۆنیەتی جێبەجێکردنی ئەنجامەکەی وەک نەخشەڕێگا وبەرنامەیەک بخەنەڕوو ووە ماوەی ٦مانگ دیاری بکرێ لەکوردستان تاکو هەموو حزب وریکخراوە وگروپ وکەسێک مافی ئەوەی هەبێت لەو پرۆسەیەدا بەشداری بکا و ئازادانە بانگەشە بۆ بەرنامەی خۆی بکا.هەروەک حزبی نیشتمانی سکۆتلەند کاتێ داوای رفراندۆمی کرد ئەو حزبە بەرنامەی خۆی بۆ سەربەخۆیی سکۆتلەند خستەڕوو کە لەباری ئابوری وسیاسی یەوە چی دەکا؟مەسەلەی دراو وپەیوەندی لەگەڵ بەریتانیاچی لێ دەکا؟پەیوەندی بە یەکێتی ئەوروپا وەچی لێ دێت؟لەسەر نەوت وزەر مەسەلەی تر چی دەکا؟وەبەکورتی نەخشەڕێگای سکۆتلەندی سەربەخۆی ئاشکراکردوبانگەشەی بەکرد تا خەڵک بزانن لەو رفراندۆمەدا بۆ بڕیاری سەربەخۆیی بدەن؟یاخود باشوری سودان*٣ بڕیاری رفراندۆمی بەپێی لەپێشەوە ڕێکەوتنی لەگەڵ دەوڵەتی سودان کرد کە ئەگەر بڕیاری سەربەخۆیی دەنگی هێنا جیادەبێتەوەو هەموو چارەسەری کێشەو مەسەلەکانی ئەم ماوەی گواستنەوە وئینتقالیە بەڕیکەوتنی نوسراو ولەژێرچاودێری نێونەتەوەییدا ئەنجام دا.

رفراندۆم ئەگەر بڕیاری خەڵکە لەسەر چارەنوسی سیاسی کوردستان.
پێویستە پارتی و یەکێتی ئەو بەرنامەیە نیشانی خەڵک بدەن کە چەند کات پێویستە بۆ ڕاگەیاندنی دەوڵەتی سەربەخۆ وەک بڕیاری ریفراندۆمەکە و وە بۆچی ئەو ماوەیەی پێویستە و لەگەڵ کێدا ڕێکدەکەون لەسەر ئەو کاتە؟ لەگەڵحکومەتی عێراق چی دەکەن؟ کێشەی نەوت وگازی عێراق وکوردستان و کێشەی کەرکوک وناوچە دابڕاوەکان وسنور چۆن چارەسەر دەکەن ؟لەگەڵ تورکیا وئێران و نەتەوە یەکگرتوەکان چی دەکەن؟
لە نادیاری ئەم بەرنامەی سەربەخۆییەدا و شاراوەیی ئامانج لە بەرپاکردنی ئەم ڕیفراندۆمەدا ، بارزانی پار ڕایگەیاند “سەرکردایەتیی سیاسیی کوردستان لە کات و دەخی گونجاودا ئیرادە و بڕیاری گەل جێبەجێ دەکات.”*١ بەم شێوەیە بارزانی پێمان دەڵێ کە

مەبەست لە ڕیفراندۆم سپاردنی کارتی سەربەخۆیی کوردستانە بە دەست "سەرکردایەتی سیاسی کوردستان(بێگومان لە ئیستادا پارتی دیموکراتی کوردستانە)"تاکو بەپێی بەرژەوەندی ئەم حزبە ببەتە مایەی یاریکردن لەسەر پەتی ئەم سیناریۆ وهاوپەیمانی ونەخشانەی لەناوچەکەدا هەن و بەم پێیە جێگاوڕێگا و ستراتیژی پارتی و بارزانی مسۆگەربکا.

مێژووی سەدەیەک لە خەباتی خەڵکی کوردستان لە دژی داگیرکەرانی ئینگلتەرە،ڕژێمی پاشایەتی،قاسم،سەلام وبەعس پێویستە ئەوەی لای خەڵک ڕۆشنکردبێتەوە کە داواکانی خەڵک بۆ ڕزگاری و سەربەخۆیی کراوەتە لیستێک لە داواکاری پلەوپۆست وپارەوڕەسمیەتدان بە دەسەڵاتی ناوچەیی و میلیشیایی ئەم "سەرکردایەتیە سیاسیەی کوردستان" لەژێر ناوی جۆراوجۆری لامەرکەزی،حوکمی زاتی و فیدرالیدا. ئێستاش لەڕێگەی ڕیفراندۆمەوە کارتی سەربەخۆیی بە هەمان ئامانج و بەهەمان مەبەست بەکاردەهێنرێ و هیچ کات بۆ دامەزراندنی دەوڵەتی سەربەخۆ و بەیەکجاری کۆتایی هێنانی ئەم چارەنوسە سیاسیە نایەت. ئەمە نهێنی پشتی پەردەی ڕیفراندۆمەکە کە پابەندنیە بە ڕاگەیاندنی سەربەخۆیی کوردستانەوە.

لای ئۆپۆزسیۆنی گۆڕان هەموو خراپەکاریەکانی دەسەڵات بەهۆی "خواردنی سەوی پەرلەمانەوە" بوە و لەرێش هەر شینی ئەوە دەکا کە ڕیفراندۆم تا پەرلەمانەکە لەگەڵ نەیەتەوە دەرە حەلال نیە. کوردستان لە چارەکە سەدەیەکی خودموختاری خۆیدا بە ڕێکەوت ناوبەناو پەرلەمانەکی بێ سەروزمانی بوە و هەمیشە بڕیار بەدەستی یەکەم "سەرکردایەتی سیاسی"بوە و هیچکام لە دەستە دیموکراسیەکانی جیهانیش کێشەیان لە پێکەوتنی "پەرلەمانی کوردستان" نەبوە. کردنی سیاسەتی ڕیفراندۆم بە ئەمری واقیعی کوردستان نیشانی دەدا کە پرۆسەی دیموکراسی و پەرلەمانی لە کوردستان هیچ دەور و نەخشێکی لەسەر دیاریکردنی کوردستان نیە و پارتی ئەو هێزەیە لەڕێگەی ڕیفراندۆمەوە دەیەوێ یەکەتی و حزبەکانی کوردستان بخاتە بەردەم ئەمری واقعی "کارتی سەربەخۆیی"یەوە .

پارتی بەم کارتە لەلایەک کاریگەری میحوەری شیعە و ئێران بەرتەسک دەکاتەوە لە کوردستاندا و لەلایەکی ترەوە باڵا دەستی خۆی نیشانی تورکیا و ئەمریکا دەدا . لەسەروی ئەمانەشەوە ڕوخساری مەسەلەی قەیرانی سیاسی لە کوردستان لە پۆستی سەرۆکایەتی و داخستنی پەرلەمانەوە دەگۆڕێ بۆ شەڕی چارەنوس و سەربەخۆیی . هەڵکردنی ئاڵا لە کەرکوک لەلایەن یەکەتی و بەڕێخستنی ڕیفراندۆم لەلایەن پارتیەوە ئەو گیانە ناسیونالیستیە دەکاتەوە بەبەر ئەم دەسەڵاتەیاندا کە

دەنگی ناڕەزایەتی دژی گەندەڵی و هەژاری کزدەکا.
ئەم ڕاستیانەی سەرەوە ئەو ڕاستیە دەخەنە ڕوو کە بانگەشەی ڕیفراندۆم بۆ سەربەخۆیی دەسەڵاتدارانی کوردستان یاریکردنێکە بە عەقڵ و مەزاجی خەڵکی کوردستان و سیاسەتێکە کە یاریکردنە لەسەر حسابی مافی بڕیاردانی خەڵکی کوردستان لەسەر چارەنوسی خۆی کە دەمێکە دەبوایە وەک خەڵکی کوردستان خۆمان رفراندۆم و سەربەخۆیمان ئەنجام بدایە و نەمان هێشتایە ئەم مافەش وەک باقی ژیانمان بکرایەتە یاری ودیاری دەسەڵات.

سەرچاوەکان
١* http://rudaw.net/sorani/kurdistan/0202201631
٢* https://www.gov.uk/…/topic…/scottish-independence-referendum
٣* http://www.aljazeera.net/news/arabic/ اهم-بنود-قانون-استفتاء-جنوب-السودان

دەنگەکان لە تۆرۆنتۆ سیمنارێک بۆ سیاسەتمەداری سۆشیالیست بێری وایسلیدەر سازدەکات

ئەمەی خوارەوە ناونیشانی ئەو سیمنارەیە کە بەڕێز بێری وایسلیدەر بە زمانی ئینگلیزی پێشکەشی دەکات:
بارودۆخی سیاسی لە کەنەدا و چۆنیەتی دەخاڵەتکردنی سۆشیالیستە شۆڕشگێڕەکان لە بزوتنەوەی کرێکاریدا.

ڕۆژی یەکشەممە 09/04/2017
کاتژمێر:1:30 ی ئێوارە بۆ 4:30 ی ئێوارە
لەم ناونیشانەی خوارەوە:
Albert Campbell Librarey
496 Birchmount Road, Toronto, ON

M1K 1N8

THE POLITICAL SITUATION IN CANADA

Join us for an afternoon with teacher, union organizer, writer, editor, chair of the NDP Socialist Caucus and federal secretary of Socialist Action, **Barry Weisleder**,
to discuss "**The current political situation in Canada and how revolutionary socialists intervene in the working class movement.**"

Campbell Library - 496 Birchmount Rd, Scarborough, ON-M1K 1N8

Sunday April 9, 2017
1:30 - 4:20 PM

Contact Goran: 416-529-5517 www.dengekan.com

The VOICES
IS A DAILY INDEPENDENT KURDISH ONLINE NEWSPAPER

چەمکی ئایدیۆلۆجیا لای باختین … حەمە مەنتك

ئایدیۆلۆجیا چەمکێکی فراوان و قووڵە، ڕیشەکەی بۆ فەلسەفەی یۆنانی دەگەڕێتەوە، خۆی گەشە پێداوە لە کۆنەوە تا ئەم سەردەمەیش. ئەم چەمکە خۆی خزاندۆتە ناو زۆربەی بوارە مەعریفییەکانی وەکوو: فەلسەفە، کۆمەڵناسی، ڕەخنەی ئەدەبی و سیاسەت…تاد. ئەم چەمکە سروشتێکی کەویانەی هەیە، زوو خۆی بە دەستەوە نادات، ئەویش بە هۆی گرینگییەکەی لە گواستنەوەی بیری نێوان تاکەکان، چونکە تاکەکان لە بیرکردنەوە و تێڕوانیان بۆ ژیان جوایەزن. زاراوەی ئایدیۆلۆجیا ((وشەیەکی یۆنانییە لە دوو بەش پێکدێ، بەشی یەکەم ئایدیا Idea بە واتەی بیر و بەشی دووەم logos بە واتەی زانست دێت، وەرگێڕانی وشەییەکی دەبێتە زانستی بیرەکان.)) ١ کەواتە ئایدیۆلۆجیا ڕاستەوخۆ پەیوەندی بە تاکەکانەوە هەیە. ئەوەی دەمەوێ لێرەدا لەبارەیەوە بپەیڤیم بوونی ئەم چەمکەیە لای تیۆرزان و ڕەخنەگر “میخائیل باختین”.

ئاشکرایە ئەم ڕەخنەگرە لەبارەی ڕۆمانەکانی “دۆستۆیفسکی”یەوە کاری کردوە. لەوەوە کۆمەڵێ بەچوونی تازەی هێنایە ناو بواری لێکۆڵینەوە لە ژانری ڕۆماندا. بەتایبەتی لە هەردوو کتێبەکەی: مارکسیەت و فەلسەفەی زمان-١٩٢٩، شیعرییەتی دۆستۆیفسکی- ١٩٢٩دا. بە بڕوای من کەس هەندەی ئەم ڕەخنەگرە بە قووڵی لەبارەی پەیوەندی ئایدیۆلۆجیا و ڕۆمان بەگشتی و کارەکتەری ناو ڕۆمان بەتایبەتی بەرباس نەداوە.
لای باختین ئایدیۆلۆجیا لە چوارچێوەی ئاخاوتنی کارەکتەرەکان خۆی دەردەخات، ئەویش کاتێك بیری کارەکتەرەکان لە کاتی دیالۆگدا بەریەك دەکەون. لێرەدا فرەیی بیرەکان دەبێتە نیشانەی بەردەوامیی پێشکەوتنی کۆمەڵایەتی بە گشتی و هووشیاریی تاك بەتایبەتی. لە ڕۆماندا ئایدیۆلۆجیاکان بە هۆی بوونی ئازادی و دیالۆگ خۆیان پێشکەش دەکەن. دەمەوێ بڵێم بە هۆی فرەیی لە ئایدیۆلۆجیاکاندا، تاکە هەڵوەستێکی ئایدیۆلۆجی لە ڕەوتی گێڕانەوەدا نابێت، بەڵکوو هەر کارەکتەرە ئایدیۆلۆجیای خۆی پێشکەش دەکات.

لێرەدا چەمکی نیشانەی زمان لەگەڵ چەمکی نیشانەی ئایدیۆلۆجیا

یەکسان دەبن، واتە زمان دەبێتە نەسەقەکی تێکەڵاوە، کەواتە نیشانە زمانییەکان هاوکات ئایدیۆلۆجیان. واتە ئایدیۆلۆجیا زمانەکە، ئەزموونێکی ئاخاوتنییە بۆ ئاگایی تاك، لە مەیدانی دیالۆگدا بەڕێك دەکەون، ڕێیان پێدەدرێت بەردەوام پێشبکەون بە گوێرەی بارە ئابووری و کۆمەڵایەتییەکان. "باختین" بە ئەمە دەڵێت: ((هەموو کارەکتەرێك لەنێو جیهانە ئایدیۆلۆجییەکەی دەژی و کار دەکات.))٢ واتە هەموو کارەکتەرێک ڕێی پێدەدرێت چیرۆکی خۆی بگێڕێتەوە، لە چوارچێوەی چیرۆکەکەیدا ئایدیۆلۆجیاکەی خۆی دەردەبڕێت.

"باختین" لە کتێبی (مارکسییەت و فەلسەفەی زمان)دا، پەیوەندی نێوان زمان و ئایدیۆلۆجیا بە پەیوەندیی دەقی دادەنێت. زمان بەوەی کۆمەڵێ دەلالەتە، ئەرکی گەیاندنی بیرکردنەوەکانە، بەوەی ئەرکی خۆی جێبەجێ دەکات. کارەکتەرەکانی ناو ڕۆمان لە ڕێی پەیڤەکانیانەوە، گوزارشت لە بیرکردنەوەکانیان دەکەن، ئاستی کۆمەڵایەتی خۆیان کەشف دەکەن، تەنانەت خوێنەر دەزانێت ئەم کارەکتەرە لە چ چینێکی ناو کۆمەڵگەیە. بەمەیش زمان دەبێتە یەکێک لەو ڕێیانەی ئایدیۆلۆجیا گوزارشتی پێ لە خۆی بکات. لەم بارەیەوە "باختین" دەڵێت: ((ناتوانین ڕاقەیەکی قووڵ بۆ وشە وەکوو دەلالەتێکی کۆمەڵایەتی بکەین، مەگەر کاتێ وەکوو ئامرازێکی هووشیاریی بەکار دێت. بەمەیش وشە بەم ڕێیەی وەکوو ئامرازێکی هووشیاریی دەبێتە ڕەگەزێکی سەرەکیی بۆ داهێنانی هەموو ئایدیۆلۆجیایەک.))٣ ئەم ڕەخنەگرە گرینگیی زۆر بە زمان دەدات، بەتایبەت، کە وەکوو کەشفکەری ئایدیۆلۆجیا دەردەکەوێت، لە چوارچێوەی کاری ئاخاوتندا خۆی نمایش دەکات. کەواتە مادام کارەکتەرەکان لە ڕێی دیالۆگەوە ئایدیۆلۆجیا و چیرۆکی خۆیان پێشکەش دەکەن.
لای "باختین" بنیادی ڕۆمان دیالۆگەکییەتی، لە دیالۆگەکاندا ئایدیۆلۆجیاکان بەڕێك دەکەون. کەواتە ئایدیۆلۆجیاکان وەکوو پێکهاتەیەکی هونەری خۆیان دەخزێننە ناو جیهانی دەقی ڕۆمان. لەڕووە دژیەك لە بەرییەککەوتنی ئایدیۆلۆجیاکاندا ڕوودەدات، بەمەیش واتا بەرهەم دێت.

ئەم ڕەخنەگرە ڕۆمان بۆ دوو جۆر دابەش دەکات: ڕۆمانی فرەدەنگی (دیالۆگی) و ڕۆمانی تاکدەنگی (مەنەلۆگی). لە ڕۆمانی فرەدەنگدا ((ئەو گێڕانەوە فرە کارەکتەرییە لە ڕۆماندا، کە لە دیالۆگدان و فرەگۆشەنیگایە. تێڕوانینی ئایدیۆلۆجیای جیاوازی تێدایە.))٤ لەم جۆرە ڕۆمانەدا دیالۆگ ئامادەییەکی هەمیشەیی هەیە. لێرەدا هیچ ئایدیۆلۆجیایەك خۆی بەسەر ئایدیۆلۆجیایەکی دیکەدا ناسەپێنێت،

هاوکات هیچ ئایدیۆلۆجیایەک خوێنەر ئاراستە ناکات، چونکە ڕووداوەکان بە شێوەیەکی درامی بەرەو پێشەوە دەچن، ئەمەیش دەروازە بە ڕووی کۆی ئایدیۆلۆجیاکاندا دەکاتەوە، کە وەکوو شێوازێکی هووشیاریی جوایەز خۆیان دەرخەن. لێرەدایە فرەیی لە زمان و شێوازدا دەتەبوون. هەرچی ڕۆمانی تاکدەنگە، یەك دەنگ، یەك بیر تێیدا زاڵە، دەسەڵاتی بەسەر کۆی دەنگ و ئایدیۆلۆجیاکانی دیکەدا هەیە. ڕێ بە هیچ کامیان نادات خۆیان دەرخەن، هەموان دەبێ لەبن دەستی ئەودا کار بکەن. پەیوەندی نێوان ڕۆماننووس و دەقەکەی لەسەر یەك جیهانبینییەوە بەندە. هەموو دەنگ و ئایدیۆلۆجیا دژەکانی خۆی کپ دەکات.

بوونی ململانێی کۆمەڵایەتی بە بڕوای "باختین" نیشانەی بارگاویبوونی زمانە بە ئایدیۆلۆجیا، چونکە ڕۆمان لە بنەڕەتدا فرەشێوازە و تەکنیکێکە لە سێستەمێك لە دەلالەتەکان. ((هەموو کارەکتەرێك لە ڕۆماندا دەنگ و زمان و ئایدیۆلۆجی تایبەت بە خۆی هەیە، لە بەرئەوەشە ڕۆمان پەیوەستی بە واقیع نییە، چونکە واقیع لەسەر ئاستی زمانیدا هەیە.))٥ لەبەرەوەیە "باختین" چوارچێوەی دیالۆگی بە ڕۆمان دانا، چونکە هەر ئایدیۆلۆجیایەك لە گۆشەیەکی ڕۆمانەکەدا هەبێت، بەرانبەری ئایدیۆلۆجیایەکی دیکە هەیە. بەمەیش دەنگەکان، گوتارە فرەکان بەریەك دەکەون، لێرەدا هەزی چینایەتی هەریەك لەوانە دەردەکەوێت. دیالۆگ لە نێوان ئەو جۆرە هووشیارییەی تاکەکان دروست دەبێت، بە تایبەت لە نێوان دەنگە دژەکان، هەریەکەیان هەوڵی سەلماندنی خۆی دەدات، بەبێ ئەوەی هیچیان هەوڵی سڕینەوەی ئەوی دیکەیان بدات، لێرەدا بەرەی ئایدیۆلۆجیاکان دروست دەبێت.

دیالۆگی "باختین"ی دیالۆگی بیرەکانە، بە کەمەکی وشە ئایدیۆلۆجییەکان. ئەمەیش تەنە لە ڕۆمانە فرەدەنگەکان وەکوو ڕۆمانەکانی "دۆستۆیفسکی"دا نییە، بەڵکوو لە ڕۆمانە تاکدەنگەکانی وەکوو ڕۆمانەکانی "تۆڵستۆی"یشدا هەن، چونکە ئەم تاکدەنگییە ناتوانێ دیالۆگی ناوەوە، یان دەروون ڕەت بکاتەوە. کەواتە ئایدیۆلۆجیاکان وەکوو ڕەگەزی جوانیناسی خۆیان دەخزێننە ناو ڕۆمان، وەکوو کەرەسەیەکی داڕشتنی لایەنی هونەری ڕۆمان، ڕۆماننووس پەنای وەبەر دەبات. لەگەڵ بۆچوونەکانی "باختین" توێژینەوەی ڕۆمان چووە ئاستێکی دیکە، دەرگا بە زۆر لایەنی دیکەی ڕۆمان کرایەوە. چیدیکە ئایدیۆلۆجیا ئەو دەسەڵاتە ڕەهایەی لەناو ڕۆماندا نەما، کە تەواوی ڕەگەز و توخمەکانی بخاتە ژێر ڕکێفی خۆیەوە، بەڵکوو ئایدیۆلۆجیا بووە کەرەسەیەکی هونەری بە لایەنی هونەری دەقی ڕۆمان.

پەراوێز و سەرچاوەکان:

١. احمد انور، النظرية والمنهج في العلم الاجتماع، كلية التربية، جامعة عين الشمس، مصر، ص.٦
٢. ميخائيل باختين، الكلمة في الرواية، ترجمة:يوسف حلاق،منشورات وزارة الثقافة، دمشق،١٩٨٨، ص.١١٣
٣. ميخائيل باختين، الماركسية و فلسفةاللغة، ت: محمد بكري و يمني العيد، دار توبقال للنشر، دار البيضاء، ص٢٩-٣٠.
٤. حةمة مةنتك، تةكنيكي فرةدةنطي لة رِؤماني كورديدا، بةرِيَوةبةريَتيي ضاث و بلاَوكردنةوةي سليَماني، سليَماني، ٢٠١٣، ل.٢٦
٥. حميد لحمداني، النقد الروائي والايديولوجيا، المركز الثقافي العربي، دار البيضاء، بيروت، ١٩٩٠، ص٣٣.

خەڵک بەگومان سەربەخۆیی دەوێ، ئەوەش لەبەر لێزانی و قارەمانی سەرۆک و حزبەکان نییە!

شاخەوان شۆڕش
2017-4-3

ساڵەکانی ٢٠٠٣-٢٠٠٥ دوای ڕووخانی ڕژێمی بەعس: بزوتنەوەی ریفەراندۆم کە پشتگیرییەکی خەڵکی بەرفراوانی هەبوو هەوڵیدا گشتپرسی لەسەر مافی چارەنوس بکرێت و کوردستان لە ئێراق جیاببێتەوە. بەڵام کاکە و مامە گوێیان بە هەڵویستی خەڵک نەدا، ڕێگەی بەغدایان گرتەبەر و چوون ئێراقی ئەنفالیان دروستکردەوە و فیدرالیان لەگەڵ بەغدا مۆرکرد.
ئەوسا مەسعود بارزانی و پارتیەکان دژی داوای سەربەخۆیی بوون و دەیانگوت “هەلگرتنی بەردی گەورە نیشانەی نەهاویشتنە”. مام جەلال و لایەنگرانی لە ناو یەکێتی دەیانگوت “سەربەخۆیی خەونێکی

شاعیرانەیە".

لەکاتی هەڵبژاردندا لەبەر ئەوەی سەرانی پارتی و یەکێتی دژی ریفەراندۆم بوون لەسەر مافی چارەنوس، دەنگدانەکە بە فەرمی نەکرا، بەڵکو نافەرمیانە ئەنجامدرا. لە دەنگدانەکەدا ٩٧ لەسەدای خەڵک پشتگیری سەربەخۆییان کرد. کە بەگومان بووەهۆی بەهێزکردنی سەرانی پارتی و یەکێتی لە دانوستانەکانیاندا لەگەڵ دەسەڵاتی بەغدا. بەواتایەکیتر کاکە و مامە وەکو کارتەکی گوشار بە خۆیان سودیان لێوەرگرت.

پارتی و یەکێتی لەسەرەتای دروستبوونیانەوە دوو پارتی ئێراقچی و ئۆتۆنۆمیخواز بووین، کە رژێمی بەعس رووخا ئەوان لەسەر ئەو رەوتە ئێراقچییەی خۆیان بەردەوام بوون. واژوکردنی سیستەمی فیدرالی و مانەوەی کوردستان لە چوارچێوەی ئێراقدا بەبێ ناوهێنانی مافی چارەنوس و بەبێ هەبوونی شانسی گشتپرسی لەسەر جیابوونەوە لەلایەن ئەوانەوە بەشاگەشکەییەوە پەسەند کرا.

ئەوسا ئەوان وەکو دەسەڵاتەکی خۆسەپێنەری خاوەن میلیتس بەپشتگیری دیموکراسیانەی خەڵک دەسەڵاتیان نەگرتبووە دەست، هەروەکو گوێشیان بە هەڵوەستی خەڵک نەدا، بەیە ئەوەیان کرد کە خۆیان لە بەرژەوەندیان دابوو.

ئێستا دوای ناسەرکەوتوویان لەسیاسەتی ئێراقیانەیاندا، دوای ناسەرکەوتوویان لە یەکخستنی گەل و دروستکردنی دەسەڵاتەکی یەکگرتووی نیشتیمانی ڕەوادا، دوای پشتگوێخستنی پرۆسەی دیموکراتیزەکردن و بەردەوامیان لە سیستەمی میلیتسگەرای پاوانچیانەی نانەتەوەییدا، دوای کەوتن لە دوای کەوتن و بردنی کوردستان بەرەو قەیرانی ڕامیاری و ئابوری، دوای درێژکردنەوەی دەسەڵاتی سەپێندراوی سەرۆک و حزب بەسەر کۆمەڵگەدا، دوای لەکارخستنی پەرلەمانە لاوازەکە، ئێستا لە کاتەکدا رەوایەتی نوێنەربوونیان نییە، لە کاتەکدا تاوانەکانیان کەڵەکە بووە و تا سەری لووتی خەڵک هاتووە، لەسەر بنچینەی بەرژەوەندی تایبەت و خێلەکیانەی حزب و سەرۆکدا، هاتوون هەستی نەتەوەیی بەخەلک دەفرۆشن و دەڵێن دەبێ ڕیفەراندۆم لەسەر سەربەخۆیی بکەین!

بەگومان بەیێ ڕیفەراندۆم دەکەن، تاکو تاوانەکانیان بەوجۆرە بەسەر خەلکدا تێپەڕێنن و لەوسەرەوە وەکو پاڵەوان خۆیان بەخەڵک پیشان بدەنەوە، هەروەها درێژە بە پێشێلکاریەکانیان بدەن. بەگومان لەبەر چاوی کاڵی خەلکی کوردستان نییە ریفەراندۆم دەکەن، بەڵکو بەرژەوەندی تایبەتی خۆیان ئەوە دەخوازێ و ئێستا خۆیان ئەوەیان گەرەکە. ئەوان خەڵک وەکو ئامرازێک بۆ گەیشتن بە ئامانجەکانیان بەکار دەهێنن، ئەگینا ئەوان کەی گرنگیان بە را و هەڵوەستی خەڵک

داوە. ئەوان هەمیشە ئەوەیان کردووە کە لە بەرژەوەندی تایبەتی سەرەک و پارتەکەیان دابووە، چەندین نمونە لەمبارەیەوە هەن هێنانی سوپای تورکیا، ئێران، پاوانی نەوت و فرۆشتنی، ٣١ ئاب، مۆرکردنی ڕێکەوتنی نهێنی لەگەڵ داگیرکەران هتد.. لەو یارییەدا بنەماڵەی بارزانی ڕۆڵی سەرەکی دەگێڕن و سەرکردەکانی یەکێتی و پارتەکانی دیکەش بۆ پاراستنی بەرژەوەندییەکانیان بەدوایان کەوتوون.

پرۆسەی ڕیفەراندۆم لەسەر سەربەخۆیی گەلێکی ژێردەستەدا بەشێوەی دانپێنەدراو و مۆدێرنەکەی، دوای ڕێکخستنی دامەزراوەی دادوەری، یاسایی، بەڕێوەبەری، ئابوری و رامیاری و بەرگرییەکاندا، دوای لابردنی دامەزراوە خەسێپێنەر و نادیموکراسییەکان لە پرۆسەیەکی ڕەوای دیموکراتیزەکردندا دەکرێت، دەستوری نیشتیمانی بەلایەنی ناحزبی لە قۆناغی گواستنەوەدا دەنگی لەسەر دەدرێت، پاشان هەڵبژاردنی ڕەوا و ئازاد دەکرێت، پەرلەمانی نوێ لەبەر ڕۆشنایی دەستوردا پرۆژەی سەربەخۆیی تاوتوێ دەکات و لە پەرلەمان پشتگیری بۆ پەیدا دەکات، پاشان دەیخاتە بەردەمی خەڵک، کە لە گشتپرسییەکدا دەنگ لەسەر سەربەخۆیی دەدرێت.

واتە بەرلەوەی ئەو هەنگاوە بهاوێژرێت، دەبێت وڵات خاوەنی دەسەڵاتیکی ڕەوای بەڕێوەبەری، یاسایی، دادوەری بێت، خاوەنی سوپای نیشتیمانی دوور لە دەستێوەردانی حیزب بێت. دەبێ لانی کەم بوونی خۆی وەک دەسەڵاتێکی گونجاوی ڕەوا خۆی تا ڕادەیەک سەڵماندبێت، ئەوجا ئەو هەنگاوە چارەنوسسازە بنرێت. کورد هەرچوارلای دوژمنە کەچی سەرانی دەسەڵاتی حزبی میلیتسگەرا بەو شەق و شەیەی باشور، لەو بارە لاواز و نالەبارەیدا، لەژێر قەیرانی ئابوری و ڕامیاریدا و بێ بوونی ڕەوایەتی هەوڵی ئەو هەنگاوە دەدەن.

بەکورتی خەڵک لە ٢٠٠٥ دا گوتیان بەڵێ بۆ سەربەخۆیی هەرچەندە پارتی و یەکێتی گوێیان پێنەدا، ئێستاش لە ٢٠١٧ دا خەڵک هەر دەڵێن بەڵێ بۆ سەربەخۆیی ئەگەر ئەوان گوێی پێ بدەن یا نەدەن، چونکە "سەربەخۆیی" خەونی لە مێژینەی خەڵکی کوردستانە و خەڵک ئازادی تەواوی نەتەوەیی لە سەربەخۆییدا دەبینن. بۆیە پشتگیری خەڵکی کوردستان بۆ سەربەخۆیی لەبەر لێزانی و قارەمانی پارت و سەرۆکەکان نییە. گەیشتن بەسەربەخۆیی ئاواتی هەموو کوردستانیانە، ئەوەش مافی ڕەوای خۆیانە.

دووبارە بەڵێ بۆ سەربەخۆیی کوردستان

بەڵێ بۆ دیموکراتیزەکردنی کوردستان و بنیاتنانی کۆمەڵگەیەکی

کوردستانی کراوە و ئازاد
نەخێر بۆ دەسەڵاتی نادیموکراسی خۆسەپێنەری بنەماڵەیی و حزبی چەکدار.

گفتوگۆ لەگەڵ جوتیار ئەحمەد ... سازدانی/ شاخەوان سدیق.

جوتیار ئەحمەد"
بۆ من نوسین خوڵقاندنی دنیایەکە بەشێوەیەکی جیاوازتر لەو واقیعەی کە هەیە.
یەکێك لە دەنگە تازەو جدیەکانی ناو دونیای چیرۆك نوسینی ئێمە، کە ماوەی چەند ساڵێکە بەبێدەنگی و دوور لە فەوزای میدیای خەریکی بڵاوکردنەوەی بەرهەمەکانێتی گەنجێکی هێمن و لەسەر خۆیە، بەناوی (جوتیار ئەحمەد) بۆ زیاتر ئاشنابوون بەم نوسەر گەنجە، پێمان باش بوو لەم دیدارەدا بیدوێنین.

سازدانی/ شاخەوان سدیق.

پ1/ زۆرێك لە نوسەرانی کورد، بە شیعر نوسین دێنە ناو دونیای ئەدەبیەوە و کەمتر خۆیان لە قەرەی نوسینی چیرۆك دەدەن، هەربۆیە لە بوارەکەشدا کەسی چیرۆك نووس کەمە، ئێوە ئەمە بۆچی دەگێڕنەوە؟ ئایا چیرۆك نوسین کارێکی قورسەو پێویستی بە سەلیقەو مەعریفەیە، یان نوسینی چیرۆك تایبەت مەندی خۆی هەیە؟

وە/ لە کۆمەڵگەی ئێمەدا نووسینیش وەك هەموو کردەوەکانی تر بۆتە چاولێکەری و مۆدی ڕۆژ، واتە گۆڕینی ئەرکی شیعر لە نوسین بۆ خوێندەوارەوە بۆ عەوام، لێرەشەوە ئەوە دەست پێئەکات کە شاعیریش بەرەو عەوام بوون ئەڕوات، ئیدی هەستکردن بەوە دێتە ئاراوە کە شیعر نوسین کردەیەکی زۆر ئاسانە، کە بە پێچەوانەوە وانیە. سەبارەت بەوەی کە من بۆ بەشیعر دەستم پێنەکرد، لای من وەك پاموك دەڵێت" شیعر نوسین قسەکردنە لەگەڵ خودا واتە ئەبێت خودا بتدوێنێ،

ئەگەر نا ئەوە تۆ ناتوانیت شیعر بنوسیت"، کەم شاعیر هەیە خودا بیان دوێنێ، هەربۆیە دنیای ئێمە پڕبووە لە شیعری هیچ. جگە لەوەش من هیچ کات نەمویستووە ببمە شاعیر، یا هیچ کات لەگەڵ ئەو لێشاوەدا ناڕۆم کە تۆ باسی ئەکەیت. سەبارەت بەچیرۆك بەڵێ ژیرخانێکی پتەوی خوێندنەوەی ئەوێ، فراوانکردنی خەیاڵ و دنیابینی جیاوازی ئەوێ، من تا نەمتوانی بە زمانێکی بیانی بخوێنمەوە، نەمتوانی چیرۆك بنووسم، لەبەر ئەوە ئەمەوێ پێت بڵێم کە نوسەری ئێمە کەسێکی تەمەڵە لە خوێندنەوەدا، وە بۆتە کەسێکی چالاك لە نوسیندا کە ئەمەش بەبێ ژێرخانی باشی خوێندنەوە ئەبێتە چەنەبازی و بێمانایی.

پ2/ گەلی کورد وەك نەتەوەیەکی کارەساتبار بە درێژای مێژوو چەندین کارەساتی بەسەردا هاتووە و لەم ڕووەشەوە ڕەنگە دەوڵەمەنترین میلەتبین لە ڕووی زۆری چیرۆك، کە بەهۆی ئەو کارەساتانەوە ڕویانداوە، کە هەمیشە کەرەستەی باشی گێڕانەوەن بۆ دروستکردنی چیرۆکی ئەدەبی، ئێوە پێتان وایە ئێمە توانیومانە بەتایبەت چیرۆك نوسەکانمان سودی باش لەم هەموو کارەساتانە وەرگرن بۆ دەوڵەمەندی چیرۆکی کوردی و بە ئەدەبکردنی ڕوداوەکان وەك ئەوەی دوای هۆلۆکۆست جولەکەکان کردیان.؟

وە/ کە تۆ مەعریفەی خوێندنەوەو نوسینت نەبێ با هەموو مێژووەکەت کارەسات بێت، هیچ سودی نیە، تەنها زۆر وتنی بێمانا چاپ وبڵاو دەکرێتەوە، خۆ (تاوان وسزا)ی دیستۆڤسکی باسی کارەساتی کۆمەڵگە ناکات، یا باباسی داستانی (گەلگامێش)ی سۆمەرییەکان بکەین، کە چەندین سەدە پێش(ئۆدیسەو ئەلیادە)ی هۆمیرۆس یا چیرۆکەکانی تەورات نوسراوەتەوە، لەوێشەوە بۆ (هاملێتی شەیکسپیر)، دۆنکیخۆتەی (سێرڤانتس) و پاشان، وەك وتم دیستۆڤسکی و ئینجا (ئاناکارنینای تۆلستۆ)ی، ئەمانە کەبونەتە تێکستی نەمر هیچیان باسی کارەساتی گەورە ناکەن، کە بەسەر کۆمەڵگە هاتووە، بەڵکو باسی دەرون و ناخی مرۆڤ ئەکات، واتە کێشە دەرونیەکانی مرۆڤ کە هەمیشە بە نەگۆڕی دەمێننەوە، ئەو کێشەو پرسیارانەی کە لەسەرەتای دروستبونی مرۆڤایەتیەوە مێشکی مرۆڤ دەخۆن. کۆمەڵگەکانی خۆیانیان ئەناتۆمی کردووە، کە دوای ئەوانیش کۆمەڵناس و دەرروناسەکان بۆ زانستەکەی خۆیان بەکاریان هێناوە، ئێستاشی لەگەڵدابێ. واتە چیرۆکنوس و ڕۆمانووس بەبێ شارەزای دەرونی ئینسانی کۆمەڵگەکانی خۆیان ناتوانن تێکستی نەمر بخوڵقێنن، ئەمەش بە خوێندنەوەو وردبونەوە دەکرێت، لە تەنیایدا ئەتوانی بخوێنیتەوەو وردبیتەوە، بەڵام بەداخەوە زۆربەی

نوسەرانی ئێمە ڕقیان لە هەردوکیانە، ئەمەش وەك پیشەی سیاسەت کوتلەوکوتلەکاری و بەشان و باڵی یەکتردا هەڵدانی هێناوەتە کایەوە.

پ3/ هەموو مرۆڤێك کە دەنوسێت کۆمەڵێك چیرۆکی تایبەتی لە ژیاندا بۆ گێڕانەوە هەیە، وەك ئەوەی کە مارکیز دەی وت" من دەژیم بۆ ئەوەی بگێڕمەوە" ئەتوانم بزانم چیرۆکەکانی تۆ لە ژیانا بۆ گێڕانەوە چین؟ ئایا نوسین پانتایەکە بۆ ووتنی ئەوشتانەی کە لە واقیعدا بۆت ناکرێت؟ یان ئەدەب بەگشتی و ژانری چیرۆك نوسین بەتایبەتی بۆ تۆ چین؟

وە/ هەموو مرۆڤێك چیرۆکی خۆی هەیە بۆ گێڕانەوە، بەڵام ئایا کێ توانای هەیە بۆ گێڕانەوەو نوسینەوە. یاخود بوێری وتنی نهێنی و قەدەغەکراوەکانی هەیە. چیرۆکەکانی من بۆ گێڕانەوە ئەوانەن کە لە دەرونی مرۆڤەکان وکۆمەڵگەدا هەستی پێدەکەم، بەدڵنیاییەوە تۆ کە لە تەنیاییدا ئەنووسی خاوەنی جیهانی خەیاڵی خۆتی واتەی ئەوەی لە واقیعدا ناکرێت نووسەر ئەتوانێ بەپێی خەیاڵ و ویژدانی خۆی بیخوڵقێنێ. بۆ من نوسین خوڵقاندنی دنیایەکە بەشێوەیەکی جیاوازتر لەو واقیعەی کە هەیە، ڕەفزکردنی کۆمەڵگەیەکی داڕزاو بنیادنانی دنیایەکی جوانتر بۆ کارەکتەرەکانی دنیای خەیاڵی خۆم، کە هەڵێنجراوی ئەو کۆمەڵگەین، خۆم بە واقیع تیایدا ئەژیم، جیاواز نوسینەوەی دەستورو یاساکان بەو شێوازەی خۆم ئەمەوێ.

پ4/ لە نێوان کۆمەڵە چیرۆکی بڵاوکراوەی (ڕێچکەی مێرولەکان،) تا ڕۆمانی (ئایەتەکانی سورەیا) وەستانێك لە کارکردنتا بەدی دەکرێت، لە ڕووی زەمەنەوە، ئەم وەستانە پەیوەندی بە خۆدەوڵەمەندکردنی معریفەوە هەیە، یان نەخێر نەوەستاون، بەڵام کەمتر بڵاو دەکەنەوەو ناتانەوێت بەشێك بن لە، لێشاوی بڵاوکردنەوە، وەك ئەوەی کە ئێستا لە دنیای ڕۆژنامەو گۆڤاری ئێمەدا هەیە؟ ئەتوانم بزانم هۆکاری ئەم بێدەنگیەت چییە؟

وە/ بەڵێ من نامەوێ بەشێك بم لەو لێشاوە، وە حەزیشم لە زۆر نوسین نیە، بەڵکو زیاتر حەز بەخوێندنەوە دەکەم، زۆر کەس بەشدارە لەو لێشاو نوسینەوەیەدا، کە ئەمەش لە هەموو دنیادا باوە، بەڵام لە کۆتایدا دەقێك ئەمێنێتەوە کە توانای وەڵامدانەوەی پرسیارەکانی هەبێت، خەیاڵی مرۆڤەکان فراوان بکات، نادیارەکان بێنێتە بەرچاوی خوێنەر. جگەلەوەش من ئەوەندەی بۆم بکرێ خۆم دور ئەگەرم لەو کوتلەو کوتلەکارەییەی کە لەسەرەوە باسم کرد، پەیوەندی هاوڕیەتیم

لەگەڵ هیچ نوسەرێك نیە، کە ڕێزم بۆ هەمووشیان هەیە، ئەمەش پەیوەندی بە خۆبەزلزانیەوە نیە، بەڵکو من لەگەڵ لێشاودا ناڕۆم، وە لە دنیای نوسینی ئێمەدا بۆگەنبوون و گەندەڵیەکی سەیر لە ئارادایە، هەر بۆیە نامەوێ تێکەڵ بم، هیچ یەك لە هاوڕێ نزیکەکانم نوسەرنین، وە بە دەگمەنیش دەخوێننەوە.

پ5/ زۆرجار دەوترێت چیرۆك نوسین مەشقە بۆ نوسینی ڕۆمان. یان چیرۆك پشوی خوێنەرە لە نێوان ڕۆمان بۆ ڕۆمانێکی دیکە، تۆ تاچەند لەگەڵ ئەم بۆ چونەی، تۆ چیرۆك بە ژنرێکی سەر بەخۆ دەزانیت؟.

وە/ ئەم پرسیارە زیاتر بۆ خوێنەر گونجاوە، واتە ئەبێت لەخوێنەر بکرێت. ئەشێ هەندێکجار چیرۆك نوسین مەشق بێت بۆ ڕۆماننووسین، بەڵام هەموو کات نا، ئەبینی ڕۆمانووسی زۆر سەرکەوتوو هەبوون و هەن کە چیرۆك نووسیش نین، وە ئەشێ زۆرجار چیرۆك ڕۆمانێکی تەواو نەکراوبێت، لە هەمانکاتیشدا ئەتوانین بڵێن چیرۆك ژانرێکی سەربەخۆشە.

پ6/ دواین بڵاوکراوەتان ڕۆمانێکە بەناونیشانی (ئایەتەکانی سورەیا). دەتوانین کەمێك لەسەر شێواز و تەکنیك و تێمای سەرەکی ئەم ڕۆمانە بۆمان بدوێت؟ بە بۆچونی خۆتان لە نێوان کۆمەڵە چیرۆکی چاپکراوی یەکەمتان و ئەوە ڕۆمانەی ئێستادا چ گۆڕانکارییەك بەسەر شێوازی نوسین و تەکنیکی نوسین لای ئێوە هاتوە؟ ئێوە لەگەڵ ستایلی دیاری کراو تایبەتان، یان پێتان وایە لە نوسینێکەوە بۆ نوسینێکی تر دەبێت گۆڕانکاری هەبێت؟

وە/ ئایەتەکانی سورەیا باسکردینی داڕزانی هەموو کونجەکانی کۆمەڵگەیە بەهۆی سیاسەتەوە، ڕاکێشانی سیاسەتە بۆ ناو دنیای فەنتازی و شیتەڵکردنی، باسکردنی خنکاندنی کۆمەڵگەیە لە ناو دەریای نەوتدا، ونبونی هەموو بێنەخۆشکانەو زاڵبونی بۆگەن وپیسیە. من ناتوانم بڵێم چ گۆڕانکارییەك لە نێوان کۆمەڵە چیرۆکی یەکەمم و ئەم ڕۆمانەدا ڕویداوە، ئەوە خوێنەر و ڕەخنەگر ئەتوانن قسەی لەسەر بکەن. وەك باسم کرد من لە دنیای ئەدەب و هونەردا یاسای جێگیر نابینم بەپێی خوێندنەوەی خۆم و فراوانبوونی دنیای بینی خۆم ئەنوسم، نوسەر ئەکرێ زمانی تایبەتی گێڕانەوەی خۆی هەبێت، بەڵام ئەگەر بیەوێ لەسەر یەك ستایلی تایبەت بنوسێ، ئەوە دورە لە دنیای ئەدەبەوە.

پ7/ زۆرێك لە ڕۆمان نوسەکان دەڵێن ئێمە دەتوانین ئەوەی بە ڕۆمان

دەی نوسین بیکەین بە چیرۆك یان ئەو چیرۆکەی دەی نوسین دەتوانین بیکەین بە ڕۆمان ئایا ئێوە پێتان وایە کە کاری چیرۆك نوسین ئەوەندە سانایە؟ یان ئەم کارە دەکرێت بکرێت؟ بۆ چونتان چیە؟

وە/ من هیچ یاسایەك لە ئەدەبدا نابینم، واتە ناکرێ ئەدەب وەك بیرکاری و فیزیا یاسای هەبێت، بەڵکو خەیاڵ دەور ئەبینێ لەگەڵ توانای نوسەر، ئەوەی تۆ باسی ئەکەیت ئەکەوێتە سەر توانا و فراوانی خەیاڵی نوسەر.

پ8/ هەندێك چیرۆك لە گەڵ نوسینیاندا لای خوێنەر دەمرن، و کۆن دەبن، دەتوانی پێمان بڵیت خاڵە بەهێزەکانی چیرۆکی زیندووی نەمر چین؟

وە/ ئەم پرسیارە هەمان وەڵامی پرسیاری دووەمی هەیە، واتە نووسەر ئەبێت توانای ئەناتۆمی کۆمەڵگەی خۆی هەبێت، لەگەڵ زەمەن و ڕوداوەکانی سەردەمی خۆیدا بژی، کاڵڤینۆ دەڵێت” “وەك ناسیەکەی باوکم زۆر سودی هەبووە بۆ دنیای نوسینی من، چونکە شارەزای ڕەگەکانی ئەو تێمایانەبووم کە لەسەری ئەنوسم، فێری ئەوەبووم وەك ڕەگ بە وارو وێخی شتەکانا بچەمە خوارەوە.

جوتیار ئەحمەد:
لەدایك بووی (1980) لە شاری سلێمانی.
بڕوانامەی لە بەشی شوێنەوارناسیدا هەیە.
لە ڕابردوودا دوو کۆمەڵە چیرۆکی بڵاوکردۆتەوە، بەناوەکانی (سوارەکانی وشە، ژێرچکەی مێروولەکان)
دواین بڵاوکراوەی ڕۆمانێکە بەناوی (ئایەتەکانی سورەیا).